

Gespierd katholicisme

Priesters en religieuzen als schakel in de Nederlandse sportgeschiedenis, 1900-1940

Marjet Derks
Radboud Universiteit Nijmegen

Inleiding

'Een gentleman', werd de aimabele pater Vincent Beukers (1885-1973) genoemd en 'onze sportpater'. De jezuïet stond bij vele (oud-)leerlingen van het Nijmeegse Canisius College en bij voetbal- en hockeyclub Union bekend als hun onvermoeibare organisator, moderator en stimulator. Beukers was leraar Engels aan voornoemd college en vond daar wat zijn sportliefde betrof een warm nest. De inwijding ervan in 1900 werd al opgeluisterd door een voetbalwedstrijd van het college-elftal 'Association' - want sport en anglofilie gingen in die jaren sterk samen - tegen een elftal van het plaatselijke Dominicus College van de paters dominicanen. Canisius won, zoals meestal, ondanks het veld dat die naam eigenlijk niet mocht hebben en het ontbreken van goed materiaal. Toen rector Gerard Steins Bisschop in 1920 en 1922 enkele bij het schoolcomplex gelegen velden aankocht, richtte Beukers voor de interne leerlingen de 'Voetbal Bond' op, die enkele maanden later werd herdoopt in 'Voetbal Club' en - op zijn voorstel - in 1922 in 'de Valken'. Beukers wist dat er in vroegere tijden een oud weispel met die naam op het Nijmeegse Valkhof was gespeeld en sport moest traditie verbeelden, aldus de pater.

In de jaren twintig werd Beukers de centrale figuur van 'Groot' Union, een sportvereniging die al in

1914 was opgericht voor de leerlingen van het Canisius maar ook toegankelijk werd voor externen en oud-leerlingen en zich gaandeweg ontwikkelde tot zelfstandige sportvereniging waar werd gevoetbald en gehockeyd. Beukers was geestelijk adviseur (een gebruikelijke bestuursfunctie bij rooms-katholieke verenigingen), maar maaide ook het gras, floot wedstrijden en haalde soms de ballen op die afzwaaiden van het veld op de hoek van de Groesbeekseweg en de Groenewoudseweg. Hij zorgde ervoor dat een jonge pater-surveillant manager, coach en toezichthouder werd van de jongenselftallen. Als *problem shooter* nam hij op verzoek van enkele spelers de leiding toen de hockeyafdeling begin jaren dertig te klein dreigde te worden en bewerkstelligde de opleving ervan via studentenelftallen. Niemand was trotser dan hij wanneer de hockeyers van Union wonnen van de HIC, de oudleerlingen van het Amsterdamse Ignatius College. Toen hockeyer Harry Derks deel ging uitmaken van het Nederlands elftal, of wanneer de voetbalafdeling weer eens de Kardinaal van Rossumbeker won, een begeerd attribuut in de katholieke voetbalwereld. En niemand was meer ontgoocheld toen voetballend Union zich in 1934 na een conflict afsplitste van de katholieke bond (RKVB) en overging naar de neutrale NVB, waar het spelpeil hoger was en de kans op nationaal succes gro-

ter. Het Canisius College, dat Union steeds financieel gesteund had, ontnam de club het predicaat 'katholiek' en verbood zijn leerlingen er nog langer lid van te blijven. Beukers bleef wel moderator van de hockeyafdeling (bij gebrek aan een katholieke bond ook aangesloten bij de neutralen) en ving zo de jongens op. Uiteindelijk mochten ook meisjes er lid van worden.

Religie, sport en moderniteit

Vincent Beukers was niet de enige jezuïet die het predicaat 'sportpater' verdiende. In *Ons Collegejaarboek* werden vanaf 1915 elk jaar meer pagina's gewijd aan de vele sportclubs die het Canisius College rijk was, de paters die zich hiervoor inspanden en de prestaties die werden behaald. Behalve gevoetbald werd er aan cricket en tennis gedaan – alle schoolafdelingen, verenigd in zogenoemde *cours*, hadden hun eigen clubs. Uit de verslagen van terugkerende sportieve ontmoetingen met andere colleges blijkt dat ook elders paters actief waren op sportorganisatorisch gebied. Al die jezuïtische sportliefde was niet uniek en evenmin toevallig. Zoals veel priesters (zowel wereldheren als leden van een orde) voetbalden ze tijdens hun opleiding aan seminaries of instituten. De orde der jezuïeten had een internaat in het Engelse Stonyhurst in Lancashire, opgezet volgens een collegesysteem. Een ander deel van het noviciaat werd door velen 'gemaakt', zoals dat heette, in St. Asaph in Wales. In beide plaatsen kwamen de novicen in aanraking met sport en de daarbij behorende ontwikkeling van geest en lichaam. Ze maakten er ook kennis met de populaire boeken van de Amerikaanse jezuïet Francis J. Finn over kostschooljongens die fervente voetballers waren. Zijn boeken kwamen ook te staan in de schoolbibliotheken van de jezuïeteninternaten in Nederland, waar Finns hoofdrolspelers Tom Playfair en Percy Winn – sportief maar ook eerlijk - de helden werden van 'den katholieken boy'. Sport werd zowel bij leraren als leerlingen zelfs zo'n belangrijk onderdeel van het collegeleven, dat het bij de niet-sportief aangelegde leerlingen tot afgrijzen leidde.

Met deze kenschets in het achterhoofd is het verwonderlijk om in een artikel van Ruud Stokvis over sport als *civic religion* te lezen godsdienst en sport in Nederland in het verleden sterk gescheiden waren. Hij bespreekt de betekenis van sport in de VS en vraagt zich af of in ons land sport de rol van religie aan het overnemen is; gezien de vroegere afwerende houding van kerken – ook en zelfs vooral de katholieke - ten opzichte van sport zou dat volgens hem een bijzondere ontwikkeling zijn. Stokvis benadrukt dat kerkelijke autoriteiten sportwedstrijden als gevaar voor de zondagsheiliging zagen, de seksuele effecten van sportkle-

ding en lichamelijkeheid veroordeelden en hooguit verzuilde sportverenigingen toestonden om erger te voorkomen. Verzuilde sportorganisaties vormden 'een weinig vruchtbare zijweg' in het sportlandschap, aldus Stokvis. In een ander artikel, over sport en middelbaar onderwijs, belicht hij terecht de moeizame strijd tussen sport en lichamelijke opvoeding op menig Nederlandse school, maar minimaliseert hij het aandeel van katholieke colleges en seminaries in het propaganderen van sport en de bindende werking die dit had voor de schoolidentiteit.

Hoewel er zeker door katholieke geestelijken is gestreden tegen sport, vooral tegen het competitie-element, is het te eenzijdig om religie en verzuiling aan de ene kant en sport aan de andere voor te stellen als aan elkaar tegengestelde krachten. Vooral het katholicisme moet niet worden gezien als een remmende kracht in het Nederlandse sportverleden. Sociograaf Cees Miermans beweerde al in 1955 in zijn pioniersstudie *Voetbal in Nederland*, waarin hij onderzoek deed naar de verspreiding van de voetbalsport tussen 1894 en 1951, dat de gebieden waar dat proces het traagst verliep de protestantse waren, terwijl juist in Brabant en ook Limburg de verspreiding snel en omvangrijk was. De databank van voetbalverenigingen van het Huygens ING geeft Miermans gelijk: in de periode tot 1940 bestonden er in Nederland 2844 katholieke voetbalclubs tegenover 395 protestants-christelijke (en 242 socialistische). Miermans concludeerde dat de katholieke kerk meer bereid en in staat was geweest om dit moderne fenomeen in een eigen levensbeschouwelijke vorm te gieten, terwijl protestanten eerder afwerend bleven.

Mijn stelling gaat nog een stap verder: katholieke geestelijken waren een belangrijke, zij het ondergeëerde, schakel in de totstandkoming en ontwikkeling van sport en beweegcultuur in Nederland. Juist de onvermoeibare sportpaters en voetbalkapelaans hadden, uit wisselende motieven, een groot aandeel in de oprichting en uitbouw van sportverenigingen, vooral op voetbalgebied. Zij waren de katholieke Pim Muliers. Die actieve rol ging bovendien veel verder dan het noodgedwongen verzuilen van een in zich ongewenst verschijnsel; zij maakten sport niet alleen acceptabel maar creëerden ook een nieuwe katholieke mannenidentiteit, waarin religie en moderniteit via de sport nader tot elkaar kwamen.

Die ontwikkeling valt te traceren op vier verschillende terreinen. Behalve de al genoemde jongens-kostscholen - waartoe ik ook de klein- en grootseminaries reken – deed die zich, in wisselende gradaties, ook voor binnen de buitenschoolse katholieke sportvereni-

gingen, de jeugdverenigingen en de jeugdbeweging. Behalve onderlinge uitwisseling en beïnvloeding was er zeker ook strijd over sport. In deze bijdrage beperk ik me noodgedwongen tot één van deze terreinen, de jongenskostscholen, die ik definieer als sportbroedplaatsen. De leidende vragen in deze cultuurhistorische analyse zijn welke plaats sport en beweegcultuur daar kregen, welke betekenissen eraan werden toegekend en welke constructies daaraan ten grondslag lagen.

Den vitale katholieken boy

De meeste jongenskostscholen in Nederland (en ook Vlaanderen) stonden onder de leiding van mannelijke religieuzen: paters, broeders en fraters. De scholen waren overwegend regionaal georiënteerd, gericht op jongens uit betere kringen en de middenstand en voorzagen in lager onderwijs, MULO- en handelonderwijs; de hogere boden gymnasiaal onderwijs aan. Daarnaast bestonden er groot- en kleinseminaries, die opleidden voor de priesterstand. Zoals al bleek uit het voorbeeld van het Canisius College waren deze kostscholen een katholieke variant van de *public schools*: grote groepen jongens (veelal uit hogere en middenklassen) leefden onder een dak, er was een intense verwevenheid met de mannelijke leiders, en de instituten golden als leerscholen voor het leven. De parallel laat zich ook doortrekken naar de beweegcultuur die zowel op de *public schools* als de katholieke jongenskostscholen een belangrijke stempel drukte.

Voorop de kostscholen voor jongens van betere stand groeiden sport en lichamelijke vorming al in de negentiende eeuw uit tot kenmerkende onderdelen van het dagelijkse gezamenlijke leven. Die cultuur was gedeeltelijk op negatieve gronden geënt, want menig religieus geloofde door het stimuleren van sport andere, meer gevaarlijk geachte lichamelijke neigingen, te beteugelen. Een door sporten vermoeid lichaam kwam minder snel op gedachten van seksuele aard, zo was de overtuiging. 'Stevige sport en lichaamsbeweging gold (...) als een veiligheidsklep voor opgehoopte en ongebruikte levenskracht', schreef een kroniekschrijver eufemistisch. Minstens zozeer echter werden sportieve vaardigheden gewaardeerd, zo komt uit een groot aantal gedenkboeken naar voren. Geïntroduceerd als aanvankelijk *Fremdkörper*, door buitenlandse leerlingen of paters met een opleiding in Engeland, voltrok zich een wat sporthistoricus Roland Renson heeft omschreven als een cultureel infiltratieproces. Dat begon op de elitaire kostscholen en sijpelde van daaruit door naar de scholen voor de middenklasse en andere. Vervolgens ontstonden er vanuit de kostscholen tal van voetbalclubs, opgericht door oud-leerlingen.

De aanwezigheid van sportvelden bleek een pluspunt in de werving van leerlingen. Om die pragmatische reden bezaten de kostscholen die het konden betalen uitstekende sportfaciliteiten in de vorm van gymzalen, sportvelden en uitrusting. Veel verder dan pragmatiek ging de actieve sportstimulering door paters en broeders, waardoor vooral na de Eerste Wereldoorlog de betekenis ervan in de onderlinge verhoudingen en in de sociabiliteit van het kostschoolleven toenam. Een sportief begaafde leerling stond hoog in de schoolhiërarchie, niet alleen bij zijn klasgenoten maar ook bij menig pater, frater of broeder, omdat successen op het sportveld bijdroegen tot de uitstraling van de school. Fysieke kracht en excellentie stonden niet haaks op 'een goede katholieke jongen zijn', maar versterkten die identiteit op een heel specifieke manier.

Een voorbeeld van dit proces was het Instituut Saint Louis van de Broeders van Oudenbosch in Huijbergen, eens treffend omschreven als een 'jongensstad'. Het omvatte een lagere school, ULO, handelsafdeling en een kweekschool. Het opvoedingssysteem stond er in het teken van het ideaal van vitaliteit, wilskracht en zuiverheid. Religieuze opoffering en mannelijke levenskracht gingen er hand in hand met sport. Dit werd gesymboliseerd door de held André de Thaye, een van oorsprong Belgische jongen, wiens levensverhaal op initiatief van de broeders in het Nederlands werd vertaald en als ideaal voor het Oudenbosche opvoedingssysteem ging gelden. André was een jong gestorven vitale voetballer, die model stond voor fair play, opoffering en inzet. Zijn jongensachtige branie ging samen met een devote levenshouding.

Binnen dit pedagogisch klimaat konden lichamelijke opvoeding en sport een belangrijke plaats innemen. Het waren beduidende vakken die – niet toevallig – werden gegeven door de broeder die ook Engels gaf, Liberius, de 'drilmaster' genaamd. Onder zijn leiding werd er gevoetbald (de school bezat fraaie velden), aan veldlopen gedaan en werden er lange afstandsmarsen afgelegd. In de winter werd er geschaatst. De broeder stelde zijn leerlingen ook in de gelegenheid diploma's te halen van de Koninklijke Nederlandse Atletiek Unie. In wedstrijden kwamen de leerlingen uit tegen de voetballers van andere internaten.

Saint Louis was ook een voorbeeld van hoe katholieke jongenskostscholen fungeerden als startpunt voor de verspreiding van sport. Elf enthousiaste leerlingen ervan, zonen van Tilburgse ondernemersfamilies, stonden aan de basis van de Tilburgse Footballclub Tilburgia. Toen dezen tijdens een schoolvakantie in 1896 cricket speelden - een sport, die zij op Saint Louis hadden geleerd - kwamen zij in aanraking

met Gerard de Ruijter, een Amsterdamse MTS-student die in Tilburg stage liep bij de hoofdwerkplaats van de Nederlandsche Spoorwegen. In zijn thuisstad was De Ruijter speler geweest van topclub RAP (in 1887 ontstaan uit een fusie van drie cricketclubs). De kennismaking resulteerde in de oprichting van Tilburgia, die kon rekenen op de materiële steun van een der vaders, en van de hoofdredacteur Arts van de plaatselijke krant, de *Nieuwe Tilburgsche Courant*. Ondanks de kostschoolachtergrond van de oprichters kreeg de nieuwe club geen confessionele identiteit. De naam Tilburgia werd in 1898 gewijzigd in Willem II, ter ere van de in Tilburg bekende koning. De club groeide in korte tijd uit tot een bepalend onderdeel van de lokale Tilburgse sociabiliteit, die bovendien door zijn goede prestaties (in 1915 werd Willem II de eerste niet-Hollandse club die landskampioen werd) bijdroeg tot het plaatselijke zelfbewustzijn.

Seminariesport

Ook de priesterseminaries waren producenten van sportcultuur. Priester Alfons Ariëns, kunsthistoricus Gerard Brom en schrijver Lodewijk van Deijssel (pseudoniem van Karel Alberdingk Thijm) bezochten allen het seminarie van Rolduc bij Kerkrade. In hun memoires memoreren zij hoe zij daar in Zuid-Limburg aanliepen tegen de hand over hand toenemende sportcultuur, die daar door de superieuren over het algemeen ook gestimuleerd werd. Er heersten een ijzeren discipline en vast dagritme: opstaan, misbezoek, ontbijten, lessen volgen, onder toezicht studeren, eten, weer studeren, daarna voetballen en dan naar bed. Brom en Van Deijssel noteerden dit tot hun spijt, want zij waren niet zulke sportieve hoogvliegers. Auteur en journalist Michel van der Plas daarentegen hield aan zijn verblijf op Rolduc enige tijd de serieuze gedachte over dat hij misschien keeper wilde worden. Een andere Rolducien was Piet Boymans, die als priester uitgroeide tot dé geestelijk adviseur en stimulator van de katholieke sportbeoefening na de oorlog. Een latere leerling herinnerde zich de seminaire sportcultuur aldus: 'Ik weet niet hoeveel uur ik gevoetbald heb op de cour, zoals de speelplaats werd genoemd, maar het zijn er heel wat geweest. Op 3 gym zat ik al in het schoolelftal. Dan mocht je mee op toernooi tegen de drie andere Bisschoppelijke Colleges in Weert, Roermond en Sittard. Geweldig was dat. Net als de onderlinge band tussen de studenten. Die was heel hecht omdat je niemand anders had.'

Een ander voorbeeld was het kleinseminarie De Ruwenberg in Sint Michielsgestel, geleid door de fraters van Tilburg. Daar werd geturnd, op initiatief

van een der fraters die zelf lid was geweest van een turnvereniging en daar verschillende oefeningen had geleerd. Hij organiseerde clubjes die zich op zolder bekwaamden aan brug, paard en rekstok. Hierdoor stelde de nieuwe onderwijswet van 1920, die lichamelijke opvoeding verplicht stelde, De Ruwenberg niet voor problemen: het was de eerste katholieke school die de lichamelijke oefening direct in het curriculum opnam. Er werd vrijwel meteen een nieuw gymnastieklokaal gebouwd en een uitgebreid assortiment toestellen aangeschaft. En als eerste internaat ging men over tot het aantrekken van een vakleerkracht, de leek A.J. Tervoort, die aan de basis stond van de RK Vereniging van Leraren Lichamelijke Opvoeding.

In herinneringen aan de Ruwenberg nemen sport en beweging een eigen plaats in. Naast beelden over discipline en straffen, overheersing van het godsdienstige en het strakke dag- en nachtritme was er ook een gevoel van relatieve vrijheid op het sportterrein, herinneringen aan belangrijke wedstrijden en de spanning die deze met zich meebrachten. Sport was een belangrijke *lieux de mémoire* voor oud-leerlingen, van wie een groot aantal priester was geworden. De vrijheid van de aan de Dommel gelegen sportvelden werd uitvoerig gememoreerd. Een later zelf pater geworden oud-leerling herinnerde zich de overvolle cours, waar gerolschaatst werd en gevoetbald. Omdat er verlichting was, kon dat ook 's avonds doorgaan. 'Men heeft wel eens gezegd, dat een pensionaatsleven te star is voor de jeugd, te veel dwangbuis, en een kweekplaats voor brave Hendrikken. Al is het ondoenlijk voor een pensionaat het huiselijk leven in de familiekring te vervangen, de jeugd krijgt op de Ruwenberg gelegenheid zich uit te kuren, uit te leven en de opgespaarde energie na een stoer les-program af te reageren in allerlei soorten sport en hobby.'

In het schoolblad *De Oogst* voerden verslagen van wiel- en voetbalwedstrijden de boventoon. Hoogtepunt van het jaar was de jaarlijkse wedstrijd tegen de Bisschoppelijke Kweekschool uit Haaren. De geselecteerden waren wekenlang met niets anders bezig, omdat het prestige van de school op het spel stond. Een van hen dacht er aan terug: 'Je gloeide van trots, als je langs het lijntje je naam achter een 'Hup' hoorde roepen. Je werd gefotografeerd, de spelers zonder en de reserves met jas; in de handel kostte je dat met zijn allen vijf cent, wat beneden de waarde was. Je zond foto's aan je beste bekenden om te laten zien, dat je iets betekende op het instituut. Je liep wat correcter als je de eerstvolgende dag over de Hollandse plaats kwam, je voelde de blikken van bewondering waarmee naar je opgekeken werd en je vond het jammer dat dat

maar enkele dagen duurde. Je zag je in de toekomst al in een eerste-klas-club of misschien nog wel verder. En je dacht er niet aan dat je na je vertrek van Ruwenberg misschien nooit meer zou voetballen.'

Gespierd katholicisme

De meest uitgesproken versie van katholieke school-sportcultuur kwam tot stand op de jezuitenkostscholen, zoals het voorbeeld van het Canisius College al toonde. Naast het CC liepen ook het Amsterdamse Ignatius College, Katwijk De Breul in Zeist en het Sint Aloysius College in Den Haag daarmee voorop. Op de gymnasia was lichamelijke opvoeding aanvankelijk niet verplicht. In 1913 stelde men vast dat van de 31 stedelijke gymnasia in Nederland er dertien dat onderricht niet kenden en veertien van de vijftien bijzondere niet. In 1914 werd een Nationaal Congres voor Lichamelijke Opvoeding georganiseerd, waar de opvatting door-klonk dat er een 'zekere reactie tegen het hyperintellectualisme van onze tijd nodig' was. Gymnastiek werd op de gymnasia pas in 1921 een verplicht leervak. De jezuitenkostscholen hadden dat toen niet alleen al ingevoerd maar koesterden ook een breed scala aan sportclubs onder hun dak.

Zoals we al in de inleiding bij Vincent Beukers zagen was de sportpater meestal een jezuïet. Vooral bij deze orde appelleerde sport aan zijn streven om een voorhoede te zijn en op te leiden tot een keurkorps binnen kerk en wereld. Uitblinken mocht en werd toegejuicht, ook op het sportveld. Winnen onder roomse vlag werd gezien als teken van *corporate identity* en katholieke vitaliteit. Dit gespierde katholicisme, dat ook door andere orden werd beleden, kan worden gezien als de katholieke variant op het Engelse *muscular christianity*. Deze socio-religieuze beweging probeerde vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw op de Engelse public schools sport, energie en christelijke waarden te laten samengaan, ingebed in romantische ideeën over een gezonde geest in een gezond (mannen)lichaam. Het gespierde katholicisme kwam niet alleen in Nederland, maar ook in België en Frankrijk vooral na de Eerste Wereldoorlog tot ontwikkeling. Hoewel het bovenal een beweging van en voor mannen en jongens was, past hierin ook dat bijvoorbeeld in Frankrijk Jeanne d'Arc ging gelden als symbool van zowel een strijdbaar katholicisme en van de katholieke gymnastiekbeweging. Het was een vermenging van spirituele traditie en moderniteit, een sportieve utopie die moest leiden tot leiderschap en verheffing tot God, zoals enkele auteurs het in de jaren twintig en dertig verwoordden. Of zoals de jezuïet Piet van Gestel schreef: 'De ware sportopvatting veroordeelt niet zonder meer het enthousiasme der

Roomsche jongens voor sporthelden, maar zal hun bewonderende blik ook gemakkelijker vangen voor de groote sterren op het veld van God's genade: de heiligen.'

Tot slot

In de beeldvorming rond de actoren in de Nederlandse sportgeschiedenis komen katholieke religieuzen en ook wereldheren nauwelijks naar voren. Ten onrechte, zo heb ik in het voorgaande betoogd. Een verkenning van de initiërende en stimulerende rol van enkele sportpaters en voetbalkapelaans laat zien dat zij – uit uiteenlopende motieven - actief hebben bijgedragen aan de popularisering en verspreiding van sport en beweegcultuur onder katholieke jongens. Op zijn minst kregen jongens een acceptabel geachte omgeving aangereikt waar zij konden sporten en in aanraking kwamen met nieuwe vormen van sociabiliteit. Sport en competitie boden hen een mogelijkheid om hun wereld te vergroten. Verschillende orden ontwikkelden daarenboven een eigen pedagogiek waarin sportieve vorming een belangrijke plaats kreeg toebedeeld. Niet inspanning van het lichaam maar verwaarlozing ervan gold daarin als zonde. Het was tegen de natuur om leerlingen te verplichten uitsluitend een brein te zijn. Zo werden de katholieke jongenskostscholen tot broedplaatsen van sport en beweegcultuur. Daar creëerde sport bovendien nieuwe hiërarchische verhoudingen, zeker op die scholen waar de sportclubs bijdroegen tot de *corporate identity*. Sportieve en sterke jongens kwamen erdoor aan de top, vaak ten koste van de minder sportief begaafden.

Deze verkenning laat een aantal kwesties onaangeroerd. Behalve de kostscholen waren ook de katholieke sportverenigingen, de jeugdverenigingen en de jeugdbeweging belangrijke broedplaatsen van sportcultuur. Het is de vraag hoe die cultuur daar gestalte kreeg. Ten tweede zijn de rol van vrouwelijke religieuzen en de sportieve leefwereld van katholieke meisjes noodgedwongen buiten beschouwing gebleven. Een verkennend eerder onderzoek heeft laten zien dat juist een gedetailleerde vergelijking tussen beide seksen zaken in scherper perspectief plaatst. Gespierd katholicisme viel naadloos samen met mannelijkheid, een ideaal waarin voor meisjes maar nauwelijks ruimte was. Hier valt nog nader onderzoek te verrichten.

Dat geldt zeker ook voor het volgende. Toen ik dit onderzoek jaren geleden startte, was ik vooral op zoek naar de ontplooiingskansen die sport kon bieden en hoe een tot dan toe weinig verkende vindplaats, de katholieke kostschool, daaraan had bijgedragen. Gaandeweg werd ik me bewust van het beklemmende karakter dat juist die fervente sport- en prestatiecultuur

voor minder begaafde leerlingen heeft gehad. Het plezier van de één was het verdriet van de ander. Die uitsluitende en pijnlijke aspecten van sport verdienen meer aandacht in de sportgeschiedenis. Een derde vraagstelling zou hier in de toekomst ook aan verbonden dienen te worden, want na het rapport Deetman is de vraag naar seksueel misbruik in dit verband onvermijdelijk geworden. In hoeverre was de katholieke sportclub, in internaatsverband of daarbuiten, een voor de hand liggende plaats van seksueel misbruik? Zonder één van de in deze bijdrage bij naam genoemde sportpaters of voetbalkapelaans te willen noemen dringt zich wel de vraag op of we binnen deze groep ook andere drijfveren tegenkomen dan alleen liefde voor de sport.

Literatuurlijst

- Archief Nederlandse Provincie der Jezuïeten*, Nijmegen: Internaatsarchief Canisius College, college clubs en organisaties.
- Chandler, Timothy J. L., 'Muscular Catholicism', in: T. Magdalinski & Timothy J. L. Chandler (red.), *With God on their Side: Sport in the Service of Religion* (London: Routledge, 2002) pp.99-119.
- K. J. Derks SJ, *Gedenkboek St. Canisius-College 1900-1950*(Nijmegen: Drukkerij Janssen, 1950)
- Derks, Marjet, 'Modesty and excellence: Gender and Sports Culture in Dutch Catholic Schooling, 1900-40', in: *Gender & History* 20 (2008) no. 1, pp. 8-26.
- Derks, Marjet, *Beziëld bewegen. 50 jaar Thomas van Aquino, katholieke vereniging van docenten lichamelijke opvoeding (1950-2000)* (Zeist: Jan Luiting Fonds, 2000).
- Derks, Marjet & Marc Budel, *Sportief en katholiek. Een geschiedenis van de katholieke sportbeweging in Nederland in de twintigste eeuw* (Nijmegen/'s-Hertogenbosch, KDC, 1990).
- Finn SJ, Francis J., *Tom Playfair: Or Making a Start* (1895).
- Gedenkboek uitgegeven bij het honderdjarig bestaan van het instituut 'Huize Ruwenberg' te St. Michielsgestel 1852-1952* (Oss 1952).
- Hagoort, Erik, 'De esthetiek van opoffering', in: Marjet Derks, José Eijt en Marit Monteiro, *Sterven voor de wereld. Een religieus ideaal in meervoud* (Hilversum: Verloren, 1997) pp. 49-68.
- Ons Collegejaarboek: Uitgave van het Canisius College (1915-1940)*.
- McDevitt, Patrick, 'Muscular Catholicism: Nationalism, Masculinity and Gaelic Team Sports, 1884-1916', in: *Gender&History* 9(1997) nr. 2, pp. 262-284.
- Miermans, Cees, *Voetbal in Nederland. Maatschappelijke en sportieve aspecten* (Assen: Van Gorcum, 1955).
- Morel SJ, J., *Katholicisme en sport* ('s-Gravenhage 1934; overdruk uit: *Dux*, augustus-september en oktober 1933).
- Renson, Roland, 'Corpus alienum: naschoolse sport in het katholieke onderwijs', in: Mark D'hoker, Roland Renson en Jan Tolleneer, *Voor lichaam en geest. Katholieken, lichamelijke opvoeding en sport in de 19de en 20ste eeuw* (Leuven: Universitaire pers Leuven, 1994) pp. 99-122.
- Stokvis, Ruud, 'Sport als substituut voor religie in Nederland?', in: *Leidschrift. Brood en spelen. Sport als kracht in de samenleving* 23-3 (2008) pp. 119-133.
- Stokvis, Ruud, 'Sport en middelbaar onderwijs in de VS en Nederland', in: *Sociologie*, 5 (2009) nr. 4, pp. 484-501.
- Stokvis, Ruud, 'Anti-sportsentiment en hiërarchie', in Nico Wilterdink, Johan Heilborn and Abram de Swaan (red.), *Alles verandert: Opstellen voor en over Johan Goudsblom* (Amsterdam: Meulenhoff, 1997), pp. 150-58.
- Tromp, Will (red.), *Meer dan het geweest is: 100 jaar met Canisius College, Mater Dei, Canisius Mavo, Pius XII Mavo, Poels-Roncalli, De Kronenburg, Michaël Mavo en hun voorgangers* (Nijmegen: Valkhof Pers, 2000).
- Willems, René, 'Het internaat van Rolduc: discipline, kunst, voetbal', in: idem, *Negen eeuwen Rolduc, 1104-2004*, op: <http://www.renewillems.nl/Voorbeeld%20boekje%20Rolduc.pdf>, pp. 13-14.
- Wit, Theo de, 'Heilige en wereldrecordhouder, een verschil van hemel en aarde: Katholieke fantasie over het sportieve mannenlijf in de jaren '30', in: Dick Meerman en Theo de Wit (red.), *Kerk en lichaam: Themanummer van Eltheto, tijdschrift over godsdienst en politiek* (Zeist: NCSV, 1982), pp. 123-47.